

Posudek vedoucího práce:

Petr Holý, Výzkum sňatkového věku a geografické mobility snoubenců na základě studia farních matrik v první polovině 19. století,

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Praha 2008.

V předložené práci se Petr Holý zaměřil na problematiku sňatkového věku a geografické mobility v souvislosti se sňatkem na sklonku 18. a v první polovině 19. století. Studium sňatkového věku je v práci zasazeno do kontextu obecnějšího tázání po dostupnosti sňatku v době pozvolné proměny tradiční společnosti v společnost moderní a po podmíněnosti sňatku nejrůznějšími hospodářsko-sociálními a kulturními faktory. Studium prostorové mobility poddaných v souvislosti se sňatkem vychází z reflexe sociální praxe lidí v tradiční společnosti a zapadá do zorného pole nejen historické demografie, ale i historické antropologie, sledující životní cykly a souběžnost či mimoběžnost právního rámce života na straně jedné a skutečného jednání lidí na straně druhé.

Má se za to, že už dlouho před nástupem industrializace se v jednotlivých evropských regionech míra dostupnosti sňatku lišila v závislosti na místních hospodářsko-sociálních podmínkách: v regionech s výskytem domácího řemesla byl sňatek v porovnání s ryze agrárními oblastmi lépe dostupný, protože obživa nebyla tak striktně závislá na držbě půdy. To mohlo z jedné strany sňatkovou mobilitu tlumit (nebylo nutné hledat pracně partnera ve vzdálenějších lokalitách, neboť i drobné usedlosti nedostatečně vybavené půdou skýtaly šanci budoucí rodinu uživit), na druhou stranu i podněcovat (vrchnost nemusela nijak úzkostlivě kontrolovat sňatečnost svých poddaných, neboť zdroje obživy byly pestřejší a v souvislosti s předpokládanou vyšší populační dynamikou mohla udělovat výhostní listy v souvislosti se sňatkem ochotněji). Jak v protoindustriálních, tak ale zejména v agrárních oblastech byla sňatková mobilita až hluboko do 19. století podmíněna principy dědického práva, které zajišťovalo držbu půdy pouze jednomu z dědiců a ostatní obvykle odsuzovalo k hledání vhodné příležitosti k získání nějaké usedlosti. Jednou z takových příležitostí byl jistě i sňatek, což vytvářelo předpoklady pro vcelku čilou sňatkovou mobilitu na kratší i delší vzdálenosti. Po roce 1781 navíc padla institucionální omezení, související s nutností vrchnostenského souhlasu se sňatkem, která dosud mohla podvazovat větší pohyb obyvatelstva.

Petr Holý se pokusil ve své práci postihnout, nakolik se nová právní situace po zrušení nevolnictví mohla promítnout do demografického chování lidí v regionech, které se navzájem vyznačovaly odlišnými možnostmi obživy, ale i odlišnou etnickou skladbou obyvatelstva. Položil si otázku, nakolik mohl být sňatkový věk i sklon k sňatkové mobilitě podmíněn jednak hospodářsko-sociálním, jednak etnickým rázem lokality a za tímto účelem si zvolil tři lokality s rozdílnou kombinací uvedených charakteristik: etnicky české a ryze zemědělské Malotice ve středních Čechách, rovněž zemědělskou, ale zároveň etnicky německou obec Nové Sedlo v Podkrušnohoří a Český Jiřetín v Krušných horách, jehož obyvatelstvo bylo jazykově německé a živilo se domácí výrobou.

Svůj výzkum založil autor na dobových církevních matrikách, takže výběr jednotlivých lokalit byl do určité míry podmíněn úplností a kvalitou pramenné základny pro zvolené období. Časové vymezení práce postihuje období mezi zrušením nevolnictví, které by podle všech předpokladů mělo podnítit pohyb poddaného obyvatelstva a možná ovlivnit i sňatkový věk, a zrušením samotného poddanství, ale určila jej i reforma matričního zápisu, která nově zavedla explicitní uvádění věku snoubenců; bez toho by otázka po sňatkovém věku byla řešitelná pouze prostřednictvím rekonstrukce rodin. Pro posouzení ekonomických poměrů ve vybraných lokalitách posloužila edice Berní ruly a Tereziánského katastru, v nichž si autor všiml zejména velikosti usedlostí poddaných hospodářů, bonity půdy a zmíněných neagrárních výdělečných možností. Teoretické poznatky čerpal Petr Holý ze základní

literatury k sociálnímu a demografickému vývoji českých zemí (např. Dějiny obyvatelstva českých zemí) a Evropy (Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy), odborných studií ze sborníku Historická demografie.

Hned na úvod hodnocení je nutno zdůraznit, že předložená práce je v kontextu prací, které na FHS v oblasti historické demografie vznikají, mimořádná, a to schopností autora zcela precizně formulovat problémy a promyšleně sledovat linii vlastního výkladu bez zbytečných, pro zvolené téma nepodstatných exkursů. Text je inteligentní, přesný a svědčí o vynikajícím porozumění studované problematice, což je patrné nejen v teoretických a metodologických kapitolách, ale i ve způsobu, jakým autor vyhodnocuje získané údaje. Vedle toho je ovšem i badatelsky poctivý a důkladný, opírá se o solidní pramenný výzkum a sleduje otázky, které jsou přiměřené. V intencích bakalářských prací je nebyvalé autorovo zřetelné vědomí badatelských mezí při poznávání života v minulosti, vědomí relativity činěných závěrů a s tím související opatrnost při formulování hypotéz i dedukování závěrů. To vše je imponující i proto, že autor – až na základní vymezení práce – postupoval zcela samostatně, počínaje vytipováním vyhovujících matrik, přes heuristiku pramenných dat, statistické zpracování údajů, až po citlivé vyhodnocení výsledků. Ovšem tato samostatnost není úplně hodna chvály, protože titulární vedoucí práce se s valnou většinou textu seznamuje až nyní.

Z nedostatku spolupráce s vedoucím práce pak plynou některé drobnosti, které sice celkovou vysokou úroveň práce nijak podstatně nerelativizují, ale které by byly bývaly odstranitelné velmi snadno. Za prvé práce mohla mít poněkud přehlednější strukturu, jež by více odpovídala oborovým pravidlům. Mám na mysli shrnutí charakteristiky a zhodnocení spolehlivosti pramenné základny do zvláštní kapitoly, která obvykle nese název „kritika pramene“. Fakticky je v textu tato vnitřní kritika náležitě provedena, ale skrývá se v toku výkladu o kritériích pro výběr vzorků.

Rovněž by bylo možné údaje, ke kterým autor dospěl, zasadit do trochu širšího kontextu, alespoň kontextu českého (využít i tomu bylo možné jednak studie, které autor v práci na jiných místech cituje, jednak dalších dat, publikovaných v roce 2006 v Historické demografii 30, speciálním čísle zaměřeném právě na dějiny migrací v českých zemích v novověku), lépe i do evropského (údaje o výši sňatkového věku z některých zemí západní a střední Evropy jsou dostupné i v české literatuře).

Aby bylo vůbec co vytknout, lze ještě upozornit na existenci starších topografií (Schaller, Sommer), které se časově kryjí se sledovaným obdobím, a jež by mohly autorovi nabídnout odpověď na některé otázky, na něž jinde marně hledá odpověď (jak byly dotyčné lokality velké, kolik čítaly domů a kolik obyvatel), a nabídly by i další zpřesnění obrazu dobových hospodářských podmínek v místě.

Technická výtka se pak týká tabulek, shrnujících pro sledované lokality četnost sňatků v jednotlivých věkových skupinách (tab. 3, 6 a 9). Takovou tabulku má smysl sestavit samozřejmě jen pro první sňatky (a ostatní autoři ji přirozeně takto koncipují), protože zahrnutím sňatků vdovců a vdov se silně sníží její vypovídací hodnota.

Uvedené připomínky jsou zčásti povahy kosmetické, zčásti technické a nebo mají povahu podnětů pro další práci Petra Holého na tomto poli, ale, jak už bylo řečeno, nijak nesnižují vysokou úroveň práce, která je dána autorovou kompetencí, schopností přesně a výstižně formulovat a sledovat vytčený problém. Vysoce hodnotím rovněž heuristický výkon, kdy autor osvědčil schopnost dovedně pracovat s prameny a citlivě je interpretovat.

Práci Petra Holého doporučuji proto k obhájení a navrhuji hodnotit ji jako výbornou s bodovým hodnocením kolem 47 bodů.